

Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2009/10:192 samt en motion som väckts med anledning av propositionen.

Propositionen innehåller ett förslag till en reglering i föräldrabalken om att domstolen i mål om umgänge ska ha möjlighet att besluta att en person som socialnämnden utser ska medverka vid umgänget, s.k. umgängesstöd. I propositionen föreslås även att det i socialtjänstens barnavårdsutredningar ska vara möjligt för utredaren att tala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Detsamma ska gälla i utredningar på initiativ av socialnämnden om överflyttning av vårdnaden på grund av att vårdnadshavaren brister i omsorgen om barnet eller då ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2010.

I propositionen redovisar regeringen även sina bedömningar i bl.a. frågan om det bör införas någon möjlighet för domstolen att, om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna, ge en av föräldrarna självständig beslutanderätt i vissa frågor samt i frågan om det bör införas automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar.

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens lagförslag och avslår motionen.

I betänkandet finns 3 reservationer och 2 särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Socialtjänstens förutsättningar att tala med barn	5
Umgångsstöd m.m.	7
Beslutanderätt vid gemensam vårdnad	8
Automatisk gemensam vårdnad	10
Reservationer	12
1. Socialtjänstens förutsättningar att tala med barn, punkt 1 (v)	12
2. Beslutanderätt vid gemensam vårdnad, punkt 3 (v, mp)	12
3. Automatisk gemensam vårdnad, punkt 4 (v)	13
Särskilda yttranden	15
1. Socialtjänstens förutsättningar att tala med barn, punkt 1 (s, mp)	15
2. Beslutanderätt vid gemensam vårdnad, punkt 3 (s)	15
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	16
Propositionen	16
Följdmotionen	16
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	17

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Socialtjänstens förutsättningar att tala med barn**

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453). Därmed bifaller riksdagen proposition 2009/10:192 i denna del och avslår motion 2009/10:C23 yrkande 2.

Reservation 1 (v)

2. **Umgängesstöd m.m.**

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i föräldrabalken. Därmed bifaller riksdagen proposition 2009/10:192 i denna del.

3. **Beslutanderätt vid gemensam vårdnad**

Riksdagen avslår motion 2009/10:C23 yrkande 1.

Reservation 2 (v, mp)

4. **Automatisk gemensam vårdnad**

Riksdagen avslår motion 2009/10:C23 yrkande 3.

Reservation 3 (v)

Stockholm den 3 juni 2010

På civilutskottets vägnar

Carina Moberg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Carina Moberg (s), Inger René (m), Ewa Thalén Finné (m), Johan Löfstrand (s), Eva Bengtson Skogsberg (m), Lennart Pettersson (c), Christina Oskarsson (s), Jan Ertsborn (fp), Hillevi Larsson (s), Christine Jönsson (m), Gunnar Sandberg (s), Yvonne Andersson (kd), Anti Avsan (m), Egon Frid (v), Eva Sonidsson (s), Jan Lindholm (mp) och Katarina Brännström (m).

Redogörelse för ärendet

I juli 2006 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att analysera vilka nackdelar som kan uppkomma för ett barn vid gemensam vårdnad när vårdnadshavarna inte kan komma överens i frågor som rör barnet samt, med utgångspunkt i analysen, lämna förslag som syftar till att bättre tillgodose barnets intressen och underlätta ett gemensamt vårdnadsansvar. Utredaren skulle vidare överväga behovet av en reglering när det gäller förutsättningarna för socialtjänsten att tala med ett barn utan vårdnadshavarens samtycke. I uppdraget ingick också att utreda om en förälder som inte är vårdnadshavare i större utsträckning bör ges möjlighet att få information om barnet och om det behövs en uttrycklig lagreglering om medverkan av en s.k. kontaktperson vid umgänge mellan ett barn och en förälder.

Utredaren överlämnade i juli 2007 betänkandet Beslutanderätt vid gemensam vårdnad m.m. (SOU 2007:52). Betänkandet har remissbehandlats. Under ärendets beredning har ett möte om beslutanderätt vid gemensam vårdnad hållits med representanter för Rädda Barnen. Vidare har ett möte om utfallet av 2006 års vårdnadsreform, främst i fråga om i vilken omfattning domstolarna efter vårdnadsreformen dömer till gemensam respektive ensam vårdnad, hållits med representanter för Sveriges Domstolar, Sveriges advokatsamfund och socialtjänsten.

I propositionen behandlar regeringen också frågan om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar. Bakgrunden i den delen är följande. Regeringen gav 1998 en utredare i uppdrag att överväga frågan om automatisk gemensam vårdnad för föräldrar som inte är eller har varit gifta med varandra. Uppdraget redovisades genom departementspromemorian Gemensam vårdnad för ogifta föräldrar samt en språklig och redaktionell översyn av 6 kap. föräldrabalken (Ds 1999:57). Promemorian har remissbehandlats.

I propositionen föreslår regeringen – efter att ha hört Lagrådet – ändringar i föräldrabalken och socialtjänstlagen.

Regeringens förslag finns i *bilaga 1* och lagförslagen i *bilaga 2*. Med anledning av propositionen har en motion väcks. Förslagen i motionen finns i *bilaga 1*.

Utskottets överväganden

Socialtjänstens förutsättningar att tala med barn

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till ändringar i socialtjänstlagen och avslår ett motionsyrkande.

Jämför reservation 1 (v) och särskilt yttrande 1 (s, mp).

Bakgrund

När en åtgärd rör ett barn ska hänsyn tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad. Enligt 11 kap. 10 § socialtjänstlagen har ett barn som har fyllt 15 år rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt lagen. Ett barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det. Socialtjänstens möjligheter att tala med barn aktualiseras först och främst i utredningar om behovet av att ingripa till ett barns skydd eller stöd, s.k. barnavårdsutredningar, enligt 11 kap. 2 § socialtjänstlagen. Ett behov av att låta ett barn komma till tals finns också i utredningar på socialnämndens initiativ om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 7–9 §§ föräldrabalken i fall då det är aktuellt att flytta över vårdnaden till andra än föräldrarna eller till en av dem, t.ex. på grund av att vårdnadshavarna brister i omsorgen på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling eller då barnet stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet. Samtal med barn aktualiseras även i vårdnadsutredningar enligt 6 kap. 19 § föräldrabalken.

När socialnämnden bedömer att ett samtal med barnet bör äga rum i en utredning och barnet har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma om sin medverkan, är det barnet som råder över om något samtal ska hållas. Barnets medgivande är då både en nödvändig och tillräcklig förutsättning. Det innebär i sin tur att vårdnadshavarens samtycke till samtalet inte behöver inhämtas och att samtalet t.o.m. kan äga rum mot vårdnadshavarens vilja. Om barnet däremot inte har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma, kan vårdnadshavarna förhindra att samtal hålls med barnet. Frågan huruvida socialnämnden ska kunna tala med barnet faller inom vårdnadshavarnas bestämmanderätt. Att socialnämnden inte får tillåtelse från vårdnadshavarna att tala med barnet kan medföra att socialnämnden inte får ett tillräckligt underlag för att kunna ta ställning till om nämnden behöver ingripa samt vilket behov som finns av insatser för barnet (och barnets familj). Följden kan då bli att en nödvändig insats för barnet aldrig kommer till stånd. I utredningsbetänkandet Beslutanderätt vid gemensam vårdnad m.m. (SOU 2007:52) redovisas

att de samtal och kontakter som förekommit under utredningsarbetet tyder på att socialnämnderna ställs inför sådana utredningssvårigheter tämligen ofta när det gäller barnavårdsutredningar.

Vad gäller utredningar på initiativ av socialnämnden om vårdnadsöverflyttningar kan det tänkas förekomma situationer i vilka vårdnadshavarna inte har intresse av att barnets inställning kommer till uttryck, t.ex. när utredningen föranletts av en förälders misstänkta missbruk eller försummelse eller av att barnet har rotat sig i ett familjehem (6 kap. 7 och 8 §§ föräldrabalken). Vad gäller samtal med barn inom ramen för vårdnadsutredningar enligt 6 kap. 19 § föräldrabalken händer att föräldrarna motsätter sig att utredaren talar med barnet men det är mycket sällsynt.

Propositionen

Regeringen föreslår att socialnämnden i utredningar om behovet av att ingripa till ett barns skydd eller stöd ska kunna tala med ett barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Detta ska gälla i utredningar på initiativ av socialnämnden om överflyttning av vårdnaden på grund av att vårdnadshavaren brister i omsorgen om barnet eller då ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet.

Motionen

LiseLotte Olsson m.fl. (v) föreslår i motion C23 att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att socialtjänsten får möjlighet att tala med samtliga barn som är föremål för socialtjänstens utredningar utan vårdnadshavarens samtycke. Ett tillkännagivande yrkas i enlighet härmed (yrkande 2).

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens uppfattning att socialtjänstens möjligheter att tala med barn utan vårdnadshavarnas samtycke bör stärkas. Enligt utskottets mening kan dock invändningar ur rättssäkerhetssynpunkt resas mot att socialtjänsten ges en rätt att i praktiken sätta sig över vårdnadshavarnas bestämmanderätt i barnets personliga angelägenheter. En sådan möjlighet kan därför komma i fråga endast i de fall där det finns ett tydligt behov av en möjlighet att tala med ett barn utan vårdnadshavarens samtycke.

Mot denna bakgrund anser utskottet, liksom regeringen, att det ska införas en möjlighet för socialnämnden att kunna tala med ett barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Detta ska gälla i utredningar om behovet av att ingripa till ett barns skydd eller stöd enligt 11 kap. 2 § socialtjänstlagen, s.k. barnavårdsutredningar, och utredningar om vårdnadsöverflyttning på socialtjänstens initiativ enligt 6 kap. 7 eller 8 § föräldrabalken. För socialnämndens övriga utredningar

som rör barn framstår behovet av den aktuella möjligheten inte som tillräckligt tydligt. Utskottet anser således att det saknas skäl att utsträcka möjligheten på sätt som föreslås i motionen.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen antar regeringens förslag till ändringar i socialtjänstlagen och avslår motion C23 yrkande 2.

Umgängesstöd m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till ändringar i föräldrabalken.

Propositionen

Regeringen föreslår att när en fråga avgörs om umgänge mellan ett barn och en förälder som barnet inte bor tillsammans med, ska domstolen ha möjlighet att besluta att en person som socialnämnden utser ska medverka vid umgänget (umgängesstöd). Det är barnets behov av umgängesstödet som ska vara avgörande vid domstolens ställningstagande. Beslutet om umgängesstöd ska gälla för viss tid. Domstolen ska inför beslutet inhämta yttrande från socialnämnden om nämndens möjligheter att utse en person som ska medverka vid umgänget. Socialnämnden ska utse viss person att medverka vid umgänget. Socialnämnden ska vara skyldig att följa upp hur umgänget fungerar och verka för att stödet inte består längre än nödvändigt.

I propositionen redovisar regeringen också sin bedömning att det inte bör införas en möjlighet för domstolen att besluta att en vårdnadshavare ska lämna upplysningar om barnet till en förälder som inte är vårdnadshavare.

Utskottets ställningstagande

Liksom regeringen anser utskottet att det är angeläget att domstolen ska kunna besluta om umgängesstöd. Propositionen har inte heller föranlett något motionsyrkande i den här delen och utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens lagförslag. Utskottet delar regeringens bedömning vad gäller upplysningar om barnet.

Beslutanderätt vid gemensam vårdnad

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om beslutanderätt vid gemensam vårdnad. Utskottet hänvisar till fortsatt beredningsarbete.

Jämför reservation 2 (v, mp) och särskilt yttrande 2 (s).

Bakgrund

Den som har vårdnaden om ett barn ansvarar för barnets person och har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Har barnet två vårdnadshavare ska dessa enligt 6 kap. 13 § föräldrabalken utöva sina rättigheter och skyldigheter mot barnet tillsammans. Undantag gäller om en av vårdnadshavarna till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak är förhindrad att ta del i sådana beslut om vårdnaden som inte utan olägenhet kan skjutas upp. Båda vårdnadshavarna kan inte heller förutsättas delta i alla de vardagliga avgöranden som måste träffas när det gäller omsorgen om barnet, t.ex. om mat, kläder och sovttider.

Genom 1998 års vårdnadsreform infördes en möjlighet för domstolen att vid gemensam vårdnad besluta om barnets boende, om umgänge med den förälder som barnet inte bor tillsammans med och om resekostnader vid umgänget. I övrigt krävdes att vårdnadshavarna kunde enas i frågor som rörde barnet. En presumtion gällde för gemensam vårdnad (prop. 1997/98:7, bet. LU12, rskr. 229).

Genom ändringar 2006 (prop. 2005/06:99, bet. LU27, rskr. 309) infördes i stället en uttrycklig bestämmelse om att domstolen vid bedömningen av om vårdnaden ska vara gemensam ska fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. I propositionen angavs att vad som är barnets bästa i varje enskilt fall bör bestämmas utifrån en bedömning av de individuella förhållandena, och någon presumtion för eller emot gemensam vårdnad bör inte gälla. Lagändringarna innebar en uppstramning av rättspraxis, dvs. en möjlighet att döma till ensam vårdnad i fler fall.

I juli 2006 fick en särskild utredare i uppdrag att utreda vilka nackdelar som kan uppkomma för ett barn vid gemensam vårdnad när vårdnadshavarna inte kan komma överens i frågor som rör barnet samt, med utgångspunkt i analysen, lämna förslag som syftar till att bättre tillgodose barnets intressen och underlätta ett gemensamt vårdnadsansvar. Utredningen föreslog att, om ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna, domstolen vid behov ska kunna ge den ena av dem rätt att ensam bestämma i frågor som gäller barnets tillgång till hälso- och sjukvård och tandvård och till insatser enligt socialtjänstlagen och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade samt i frågor som gäller förskoleverksamhet, barnets skolgång och skolbarnsomsorg (se SOU 2007:52).

Propositionen

Enligt regeringen kan det, när föräldrarna inte kan enas i frågor som gäller barnets tillgång till hälso- och sjukvård och socialtjänst, finnas befogad anledning att ifrågasätta om det finns förutsättningar för gemensam vårdnad över huvud taget. Enligt regeringens mening är det inte önskvärt att införa en möjlighet för domstolen att besluta om självständig beslutanderätt för att på så sätt öka antalet fall där det kan dömas till gemensam vårdnad trots att förutsättningar finns att döma till ensam vårdnad. När det finns ett behov av att snabbt få ett domstolsavgörande som löser en fråga om t.ex. behandling av ett barn, finns redan enligt nuvarande ordning en möjlighet att fatta ett interimistiskt beslut om ensam vårdnad, som ju får till konsekvens att den förälder som anförtros vårdnaden ensam kan fatta beslut i frågan. Enligt regeringen kan det ifrågasättas om det finns något större behov av att dessutom införa den av utredningen föreslagna domstolsprövningen. Det finns också en risk att en lagändring av det aktuella slaget kan leda till fler tvister.

Enligt regeringens uppfattning bör utredningens förslag om att låta domstolen ge en av vårdnadshavarna självständig beslutanderätt i vissa frågor inte genomföras. Det finns enligt regeringens bedömning bättre sätt att tillgodose barnets intresse av tillgång till hälso- och sjukvård och insatser inom socialtjänstens område. En tänkbar lösning skulle kunna vara att på de områden där det finns ett särskilt behov reglera frågan i vad mån en vårdnadshavares bestämmanderätt kan frångås. Regeringen konstaterar att det i detta lagstiftningsärende saknas beredningsunderlag för att lägga fram några sådana förslag. I propositionen redovisas att regeringen avser att återkomma till frågan och föreslå åtgärder i syfte att bättre tillgodose barnets intresse av tillgång till hälso- och sjukvård och insatser inom socialtjänstens område. Därutöver redovisas att Socialstyrelsen i mars 2010 har fått i uppdrag att följa upp hur lagändringarna från den 1 juli 2006 har slagit igenom i socialtjänstens arbete vad gäller vårdnad, boende och umgänge. Uppdraget ska redovisas senast den 30 november 2011.

Motionen

LiseLotte Olsson m.fl. (v) skriver i motion C23 att regeringen snarast bör återkomma med förslag till ändrad lagstiftning som innebär att en av vårdnadshavarna efter domstolsbeslut kan få självständig bestämmanderätt när det gäller ett barns tillgång till hälso- och sjukvård, tandvård, stöd enligt socialtjänstlagen och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade samt barnets skolgång och skolbarnsomsorg. Ett tillkännagivande begärs med detta innehåll (yrkande 1).

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att utredningens förslag inte på ett effektivt sätt kommer åt problemet med att barn i vissa fall inte får den vård eller behandling de behöver. I likhet med regeringen anser utskottet att det finns bättre sätt att tillgodose barnets intresse i dessa frågor. Som framgått ovan avser regeringen att återkomma till frågan och föreslå åtgärder i syfte att bättre tillgodose barnets intresse av bl.a. tillgång till hälso- och sjukvård och insatser inom socialtjänstens område. Mot den redovisade bakgrunden instämmer utskottet i regeringens bedömning att utredningsförslaget om att låta domstolen ge en av vårdnadshavarna självständig beslutanderätt i vissa frågor inte bör genomföras. Motion C23 yrkande 1 bör således avslås.

Automatisk gemensam vårdnad

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande med krav på automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar.

Jämför reservation 3 (v).

Bakgrund

Är föräldrarna gifta med varandra, har de gemensam vårdnad från barnets födsel. Om föräldrarna inte är gifta med varandra, är modern ensam vårdnadshavare. Ingår föräldrarna senare äktenskap med varandra får de gemensam vårdnad om barnet, om inte domstolen dessförinnan anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Om en av föräldrarna är ensam vårdnadshavare och föräldrarna vill utöva vårdnaden gemensamt, kan de tillsammans ge in en ansökan till domstolen, som då ska besluta om gemensam vårdnad om det inte är uppenbart att sådan vårdnad är oförenlig med barnets bästa.

Föräldrarna kan också få gemensam vårdnad genom registrering hos Skatteverket efter anmälan av dem båda. En sådan anmälan kan göras antingen till socialnämnden i samband med att nämnden ska godkänna en faderskapsbekräftelse eller en bekräftelse av föräldraskap eller direkt till Skatteverket under förutsättning att beslut om vårdnaden inte har meddelats tidigare och att föräldrarna och barnet är svenska medborgare. I övrigt kan ändring i vårdnaden ske genom avtal som godkänns av socialnämnden eller genom beslut av domstol.

Regeringen gav 1998 en utredare i uppdrag att överväga frågan om automatisk gemensam vårdnad för föräldrar som inte är eller har varit gifta med varandra. Utredningen föreslog att föräldrar som inte är gifta med varandra när barnet föds ska få gemensam vårdnad när tre månader har förflutit från det att faderskapet har fastställts genom en bekräftelse som har godkänts av socialnämnden, om ingen av föräldrarna inom denna tid

till socialnämnden anmäler att han eller hon motsätter sig gemensam vårdnad. Om någon av föräldrarna gör en sådan anmälan, ska modern fortsätta att vara ensam vårdnadshavare (se Ds 1999:57).

Propositionen

Regeringen framhåller i propositionen att i de allra flesta fall är gemensam vårdnad ur barnets synvinkel en mycket bra vårdnadsform. Detta gäller oavsett om föräldrarna är gifta eller ogifta och oavsett om de bor tillsammans eller om de bor isär.

För ogifta föräldrar som är ense om att ha gemensam vårdnad finns det ett antal möjligheter att på ett enkelt sätt få det. Enligt regeringens uppfattning innebär promemorians förslag här ingen förbättring eftersom det inte skulle finnas någon anledning att vänta tre månader på att få gemensam vårdnad.

Enligt regeringen kan det dessutom för ogifta föräldrar som inte är ense i vårdnadsfrågan säkert i vissa fall ifrågasättas om det verkligen finns förutsättningar för gemensam vårdnad. Detta gäller särskilt mot bakgrund av den utveckling som skett sedan promemorian presenterades 1999. Den presumtion för gemensam vårdnad som i praktiken infördes 1998 upphävdes genom 2006 års vårdnadsreform. Det måste numera i stället i varje enskilt fall göras en bedömning med utgångspunkt i vad som är bäst för barnet. Att ha en reglering som innebär att gemensam vårdnad kan uppkomma om inte anmälan sker inom en viss tid, dvs. på grund av passivitet, är därför inte en lämplig lösning.

Regeringen gör mot den redovisade bakgrunden bedömningen att promemorians förslag om automatisk gemensam vårdnad inte bör genomföras.

Motionen

LiseLotte Olsson m.fl. (v) föreslår i motion C23 att regeringen bör lägga fram lagförslag som innebär att ogifta föräldrar ska ha automatisk gemensam vårdnad. Motionärerna begär ett tillkännagivande med detta innehåll (yrkande 3).

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att situationen är annorlunda nu mot den som gällde när promemorians förslag lämnades 1999. Någon presumtion för gemensam vårdnad finns inte längre, utan det måste i stället i varje enskilt fall göras en bedömning med utgångspunkt i vad som är bäst för barnet. Mot denna bakgrund instämmer utskottet i regeringens bedömning att förslaget om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar inte bör genomföras. Riksdagen bör därför avslå motion C23 yrkande 3.

Reservationer

1. Socialtjänstens förutsättningar att tala med barn, punkt 1 (v)

av Egon Frid (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453) och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen proposition 2009/10:192 i denna del och motion 2009/10:C23 yrkande 2.

Ställningstagande

Möjligheten till barnsamtal utan vårdnadshavares samtycke ska enligt regeringens förslag stärkas så att den kommer att omfatta barnavårdsutredningar och utredningar på socialnämndens initiativ enligt 6 kap. 7 och 8 §§ föräldrabalken.

Jag anser att utredningens förslag i betänkandet (SOU 2007:52) i stället helt bör genomföras. Enligt förslaget ska socialnämnden kunna tala med barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande i samtliga utredningar som rör barn, även vårdnadsutredningar enligt föräldrabalken. Det är i linje med barnkonventionen att alla barn som är föremål för socialtjänstens utredningar ges möjlighet att tala om sin situation, oavsett vårdnadshavarnas samtycke.

Riksdagen bör således anta regeringens förslag i denna del samt begära att regeringen snarast återkommer med förslag till lagstiftning som ger socialtjänsten möjlighet att samtala med samtliga barn som är föremål för utredning utan vårdnadshavarens samtycke. Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motion C23 yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna.

2. Beslutanderätt vid gemensam vårdnad, punkt 3 (v, mp)

av Egon Frid (v) och Jan Lindholm (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2009/10:C23 yrkande 1.

Ställningstagande

Regeringen har valt att inte lägga fram något förslag om självständig bestämmanderätt för en av vårdnadshavarna vid gemensam vårdnad. Så länge föräldrarna vid gemensam vårdnad är överens och kan samarbeta om frågor som rör barnet uppstår i regel inga problem. I fall där det finns en djupgående konflikt mellan föräldrarna förekommer det dock att den ena vårdnadshavaren vägrar medverka till att barnet får vård eller stöd.

I likhet med utredningen i betänkandet (SOU 2007:52) anser vi att ett barn måste kunna få tillgång till hälso- och sjukvård och annan behandling även om båda föräldrarna inte är överens om detta. Där lagstiftning som anknyter till hälso- och sjukvårdslagen uttryckligen kräver att båda vårdnadshavarna lämnat sitt samtycke till en behandling eller ett ingrepp föreslås dock ingen ändring. I de fall där konflikten mellan föräldrarna är djupgående, t.ex. till följd av att barnet utsatts för övergrepp, ska gemensam vårdnad över huvud taget inte komma i fråga.

Enligt vår uppfattning bör regeringen snarast återkomma med förslag till lagändringar som innebär att en av vårdnadshavarna efter domstolsbeslut kan få självständig bestämmanderätt när det gäller ett barns tillgång till hälso- och sjukvård, tandvård, stöd enligt socialtjänstlagen och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade samt när det gäller barnets skolgång och skolbarnsomsorg.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motion C23 yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna.

3. Automatisk gemensam vårdnad, punkt 4 (v)

av Egon Frid (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2009/10:C23 yrkande 3.

Ställningstagande

Något förslag om automatisk gemensam vårdnad har inte lagts fram av regeringen. Ogifta föräldrar får gemensam vårdnad genom att anmäla detta i samband med faderskapsbekräftelsen eller genom en anmälan av dem båda till Skatteverket.

Regleringen är omodern och förlegad. Det faktum att vissa föräldrar inte är överens i vårdnadsfrågan ska inte behöva drabba alla ogifta pappor. I promemorian (Ds 1999:57) föreslås att ogifta föräldrar ska få gemensam vårdnad tre månader efter det att faderskapsbekräftelsen har godkänts, om ingen av föräldrarna inom denna tid motsatt sig detta.

Jag anser att regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att ogifta föräldrar automatiskt får gemensam vårdnad i enlighet med förslaget i promemorian (Ds 1999:57).

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motion C23 yrkande 3, som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilda yttranden

1. Socialtjänstens förutsättningar att tala med barn, punkt 1 (s, mp)

Carina Moberg (s), Johan Löfstrand (s), Christina Oskarsson (s), Hillevi Larsson (s), Gunnar Sandberg (s), Eva Sonidsson (s) och Jan Lindholm (mp) anför:

I utredningsbetänkandet (SOU 2007:52) föreslås att socialnämnden ska kunna tala med barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande i samtliga utredningar som rör barn. Regeringen väljer dock att begränsa möjligheten till barnsamtal utan vårdnadshavarens samtycke till barnavårdsutredningar och utredningar på socialnämndens initiativ enligt 6 kap. 7 och 8 §§ föräldrabalken.

Vi menar att det är i linje med barnkonventionen att alla barn som är föremål för socialtjänstens utredningar ges möjlighet att tala om sin situation, oavsett vårdnadshavarnas samtycke. Vi avser därför att följa utfallet av de nu aktuella lagändringarna för att vid senare tillfälle ta ställning till huruvida ytterligare lagändringar bör göras. Mot denna bakgrund har vi stannat för att inte reservera oss.

2. Beslutanderätt vid gemensam vårdnad, punkt 3 (s)

Carina Moberg (s), Johan Löfstrand (s), Christina Oskarsson (s), Hillevi Larsson (s), Gunnar Sandberg (s) och Eva Sonidsson (s) anför:

Kravet på enighet mellan vårdnadshavarna vid gemensam vårdnad kan ge upphov till problem och nackdelar för ett barn när vårdnadshavarna inte kan komma överens. I vissa fall kan det t.o.m. vara direkt skadligt för barnet att föräldrarna inte kan fatta ett gemensamt beslut, t.ex. i fråga om vilken vård eller behandling inom sjukvården som barnet bör få. Enligt vår uppfattning är detta ett allvarligt problem som snarast måste lösas.

Utredningens förslag kommer dock inte på ett effektivt sätt åt problemet. Regeringen har aviserat att man avser att återkomma och föreslå åtgärder i syfte att bättre tillgodose barnets intresse av tillgång till hälso- och sjukvård och insatser enligt socialtjänstlagen. Mot denna bakgrund har vi stannat för att inte reservera oss. Vi avser dock att noga följa frågan.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2009/10:192 Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn:

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Följdmotionen

2009/10:C23 av LiseLotte Olsson m.fl. (v):

1. Riksdagen begär att regeringen snarast återkommer med förslag till ändringar i lagstiftningen som innebär att en av vårdnadshavarna efter domstolsbeslut kan få självständig bestämmanderätt när det gäller ett barns tillgång till hälso- och sjukvård, tandvård, stöd enligt SoL och LSS samt barnets skolgång och skolbarnsomsorg.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning om att socialtjänsten ska få möjlighet att tala med samtliga barn som är föremål för utredning utan vårdnadshavares samtycke.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till en lagändring som innebär att ogifta föräldrar automatiskt får gemensam vårdnad.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att det i föräldrabalken¹ ska införas en ny paragraf, 6 kap. 15 c §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.*15 c §*

När rätten beslutar om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med, får rätten, om barnet har behov av det, besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget (umgängesstöd). Ett beslut om umgängesstöd ska gälla för en viss tid.

Innan ett beslut om umgängesstöd meddelas ska rätten inhämta yttrande från socialnämnden.

Socialnämnden ska efter rättens beslut om umgängesstöd utse en viss person att medverka vid umgänget.

Socialnämnden ska följa upp hur umgänget fungerar och verka för att stödet inte består längre än nödvändigt.

Denna lag träder i kraft den 1 augusti 2010.

¹ Balken omtryckt 1995:974.

2 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 5 § och 11 kap. 10 § socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

5 §¹

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

- 1 kap. 4 och 9 §§ föräldrabalken,
- 2 kap. 1, 4–6, 8–9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,
- 3 kap. 5, 6 och 8 §§ föräldrabalken,
- 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket och 15 a § tredje stycket föräldrabalken,

– 6 kap. 15 c § tredje stycket föräldrabalken,

– 6 kap. 19 § föräldrabalken när det gäller beslut att utse utredare i mål och ärenden om vårdnad, boende eller umgänge,

– 7 kap. 7 § föräldrabalken när det gäller godkännande av avtal om att underhållsbidrag *skall* betalas för längre perioder än tre månader,

– 7 kap. 7 § föräldrabalken när det gäller godkännande av avtal om att underhållsbidrag ska betalas för längre perioder än tre månader,

– 11 kap. 16 § andra stycket föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 5 kap. 2 § denna lag eller att fullgöra nämndens uppgifter enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller 17 § lagen (1996:1030) om underhållsstöd.

11 kap.

10 §

Barn som har fyllt 15 år har rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det.

Vid en sådan utredning som avses i 2 § om behov av ingripande till ett barns skydd eller stöd får barnet höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Det

¹ Senaste lydelse 2006:463.

samma gäller vid en utredning på socialnämndens initiativ om överflyttning av vårnaden enligt 6 kap. 7 eller 8 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 augusti 2010.